

Keleti germán női sírok Kapolcson

CS. DAX MARGIT

1979. augusztusában Kapolcson (tapolcai járás) a Kossuth Lajos utca 88-as számú telken házalapozási munkák közben egy csontvázas sírra bukkantak. (A Kossuth L. u. a Veszprém–Tapolca műút Kapolcs községen átvető szakasza.) A váz felső feléről több aranytárgy került napvilágra, amiről a találó Szafner István telefonon értesítette a Bakonyi Múzeumot. A helyszínre érkező Kralovánszky Alán leletmentése¹ egy gazdagon felékszerezett nő sírjának feltárását eredményezte augusztus 14-én. A sír környékének, — amely terület a szomszédos kert közeli kerítése miatt korlátozott volt, — átvizsgálása közben az 1. számú sírtól 4 m-re déli irányban megtalálta és feltárta a 2. számú csontvázas sírt is.²

(1. ábra)

Az 1. számú sírban egy magas termetű, fiatal nő (15–18 éves)³ nyújtott helyzetű, gyenge megtartású csontváza került elő 230 cm mélységből, kivételes gazdagságú ékszerekkel díszítve. A sír mérhető hossza 190 cm, szélessége a bolygatatlan alsó részen 55 cm. A sír tájolása 14° Nyugatról Dél felé.

Mellékletek a sírrajz sorrendjében (2. ábra, Ltsz.: 81.1.1 – 28.)

1. *Bögre*. A fej jobb oldalán, annál 32 cm-rel magasabban került elő in situ. Sötét szürke, kavicsos anyagú, vízszintes peremű, kézi korongon készített hasas kis bögre. Hengeres nyakát besímitott ferde rácsminta díszíti. Aszimmetrikus. Magassága 96 mm, szájának átmérője 84 mm, fenék átmérője 46 mm.

(3. ábra és 4. ábra).

A bögrét, — a korszakban gyakori módon valószínűleg a koporsóra tették.

2. *Fülbevaló*. A koponya két oldalán (a találó bemondása) 1 pár polyaederszüngős, sima karikájú, színarany fülbevalót találtak. A csüngők rekeszeit 4–4 rombusz és 8–8 hatszög alakú almandin lapocskák díszítik. A karikák 2 mm vastagságú huzala a csüngők belsejében elvékonyodik, s azok két oldalán barázdált arany huzallal keretezettek. Az egyik darabon a huzal vége a csüngő mellett egyenesre vágott és visszalapált, — a csüngő rögzítésére — a másokon a csüngőből kibújó elvékonyított huzal hurkot vetve annak belsejében visszafordul.

Az a) példány karikájának íve 32 mm ill. 25 mm, a csüngő 11 x 13 mm. 3 kis almandin lapocskák elveszett belőle. Súlyja 9,6 gr. (5. ábra 1.)

A b) példány íve 33 mm, ill. 25 mm, ebből négy kö hiányzik. Súlyja 9,5 gr.

A csüngők aranyács foglalatja a belső oldalon nincs felhajtva, így a köveket kitöltőpasztával rögzítették.

Az almandin lapocskák alá, a paszta eltakarására és a kövek csillogásának fokozása miatt, kis raszteres aranyfólia-lapocskát tettek. (6. ábra 1–2.)

3. *Tű*. 2 darab, tömör aranyhuzalból. A találók elmondása

szerint a nyakcsigolyáknál találták. Ugyanitt 6 aranycsövecske és egy aranygyöngy is előkerült. A tűk hossza 39 mm, vastagságuk fönt 21 mm, alul 0,9 mm. Felső harmadukban éles szerszámmal vágott sűrű, körbefutó rovátkákkal díszítettek. Mindkét darab vége egyenesre vágott. Súlyjuk 2,19 ill. 2,08 gr. (5. ábra 2., 6. ábra 3–4.)

4. *Aranygyöngy*. Egy félgömb, és egy kis hengerpalást alakú aranylemezből forrasztották. Alul lyukas, felső pereme kissé behajlik. Az egyik aranytű fejrésze volt. A belsejét kitöltő sárga színű pasztában megmaradt a tű mintájának lenyomata. A tanaxot kő fedhette, ez elveszett belőle. Hossza 11 mm, szélessége 7 mm, vastagsága, 0,1 mm. Súlyja 0,18 gr. (5. ábra 3., 6. ábra 5.)

5. *Csővecske*. 6 darab, keresztbe barázdált aranylemezből hármias csővé forrasztották össze. Hosszuk 10–10 mm, szélességük 4–4 mm. Súlyjuk 0,66–0,92 gr, összsúlyjuk 4,54 gr. (5. ábra 4., 6. ábra 6–11.)

6. *Csüngő*. A koponya alatt találták in situ. Kis balta alakú, ezüstlemezből kalapált csüngő. A felfűzésre szolgáló kis fül merőlegesen áll. Díszítetlen, lecsapott sarkú háromszög forma. Hossza 17 mm, legnagyobb szélessége 8 mm, vastagsága 0,2 mm. Egyik sarka kissé csorba. (5. ábra 5., 6. ábra 22.)

7. *Nyaklánc – Kapocs*. A gyöngyök között találtuk. Ezüsthuzalból készült. Egy lapos, bordázott, nyitott végű karikához kapcsolódó két „s”-forma tagból áll. Ez utóbbiak töröttek. A karika átmérője 12 mm, szélessége 3 mm, vastagsága 1 mm. (5. ábra 17, 6. ábra 30.)

8. *Gyöngyök*. A bordák tájékáról, részben in situ, részben bemondás alapján. 3 db nagyobb méretű, lapított gömb formájú, sötétkék üvegyöngy. Átmérő 12 mm. (5. ábra 6., 8–9., 6. ábra 15–17.)

3 db kisebb, sötétkék üvegyöngy, formára egyezik az előzőkkel. Átmérő 8–10 mm. (5. ábra 11–13., 6. ábra 15–17.)
1 db világoskék üvegyöngy. Átmérő 10 mm. (5. ábra 10., 6. ábra 19.)

1 db hengeres borostyángyöngy, kissé töredezett. Átmérő 12 mm. (5. ábra 7., 6. ábra 18.)

1 db piros, hengeres pasztagyöngy. Átmérő 5 mm, (5. ábra, 14., 6. ábra 20.)

1 db sárga pasztagyöngy, formára és méretre megegyezik az előbbivel. (6. ábra 21.)

4 db gerezdelt, aranyozott ezüstgyöngy, két félből összeforrasztva. Méret 18x17 mm. Kettő ép, kettő szétvált, egyik darab sérült. (5. ábra 15., 6. ábra 23–26.)

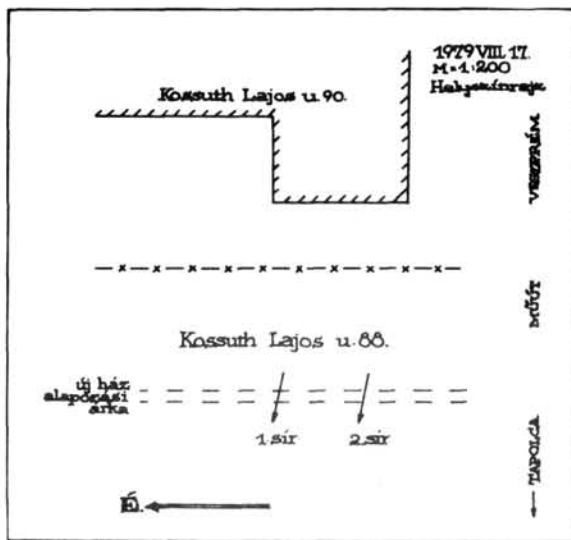
1 db sima ezüstgyöngy, két félgömbből forrasztva. Ép, átmérő 16x15,8 mm. (5. ábra 16., 6. ábra 27.)

2 db rovátkolt ezüsthuzalból készült, nyitott kis karika, amely valamelyik ezüstgyöngy nyílását keretelte. Átmérő 4 mm. (6. ábra 28–29.)

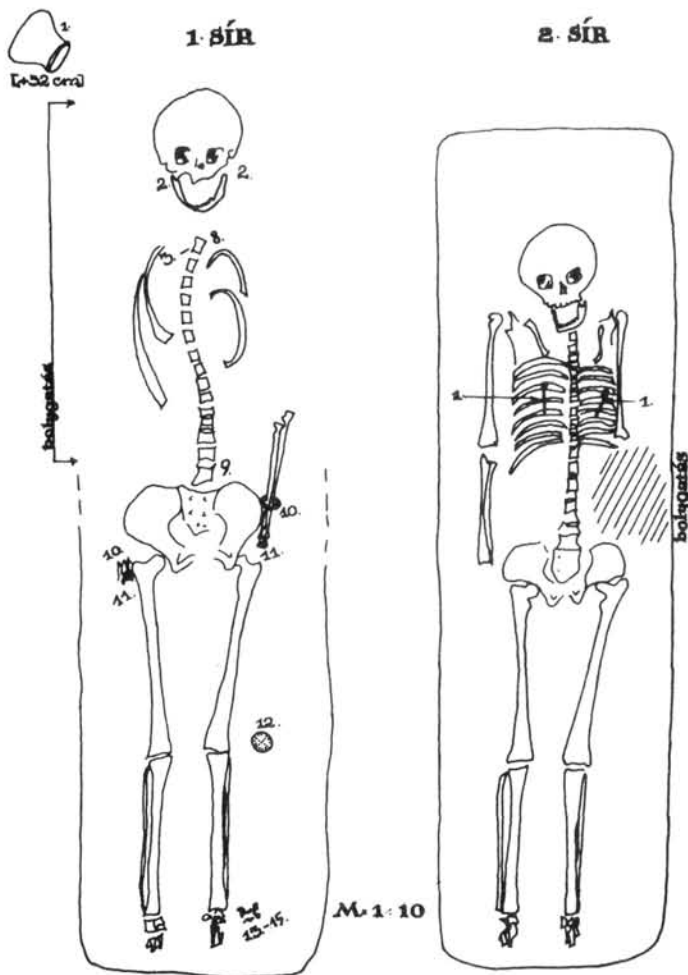
151 db ép, és 9 töredékes, hengerded korallgyöngy, hosszuk 2–12 mm. Több darabot hármásával összeragadva találtunk. (6. ábra 31.)

555 db ép, és 46 töredékes kásagyöngy kék üvegből. A belőlük fűzött nyaklánc hossza 1200 mm. (6. ábra 32.)

9. *Csat*. A találók elmondása szerint a 3–4. ágyékcsigolyán feküdt (amit a csigolyákon levő patina is megerősít.)

1. ábra. Kapolcs. A sírok lelőhelye
Abb. 1. Kapolcs. Fundort der Gräber

2. ábra. Kapolcs. A sírok rajza
Abb. 2. Kapolcs. Zeichnung der Gräber

Aranyozott ezüst díszcsat. (8. ábra) Négyzetes öntött keretét három oldalon mélyen vésett spirálindák díszítik. A keret a karika felőli oldalon ék alakban a középmezőbe nyúlik. A csatkeret külső és belső peremléceit hegyükkel összeforduló háromszögű nielló díszíti. A négy külső sarkon csonka gúla alakú keretben négy aranyozott fejű bronzszegecs ül. A csattest* középmezőjét hátoldaláról, poncolt díszű, ötszög alakú ezüstlemezzel fedték. Ezen középpütt két kör alakú és négy, a keret sarkai felé irányított, csepp alakú rekesz van. A csepp alakú rekeszeket tenaxba ágyazott piros színű üveglapocskák, a kör alakút zöld színű csontkorongocskák díszítik. A csontkorong közepén levő kis rekeszből díszje elveszett (10. ábra). A csattest előlapja és a keret oldalai, valamint a középső rekeszes lemez is tűzaranyozott. A csattest hátoldalát egy sima, négyzetes ezüstlemez zárja. Az előlapról beütött bronzszegek rögzítik. A keret előlapjának ék alakú részével párhuzamosan indul a kétágú, villás karikatartó, amely a hátoldalán a zárólemez felső szeglyukainak vonaláig hajlik vissza, de nem ér a kerethez. Innen lehet a tömör öntésű, ezüst karikát beakasztani. A karika az akasztófül alatt elvékonyodik. (9. ábra)

A csat tövise háztető formájú, üreges ezüst öntvény, állatfejes díszű, erősen ráhajlik, és túlér a karikán. Az állat feje és a hétszeres tagozású nyakrész rovátkolt nielló-berakással, tűzaranyozással és poncolt geometrikus mintákkal díszített. A csat teljes hossza 91 mm, a csatkeret 55x58 mm, a keret szélessége 12 mm, vastagsága 6 mm.

A karika vastagsága 10 mm, a bújató alatt 3 mm. A csattövise hossza 54 mm, szélessége 9 mm, magassága 11 mm. A tövis egyenes végének belső részén kis vasrozda jelzi a letört, ezüst beakasztó kampó helyét. (7. ábra)

10. *Karperec*. A bal alkaron in situ találták, a másiktól a találok levették. Díszítetlen, tömör, ezüst karperecpár, kiszélesedő, egynesre vágott végekkel. Az 1. példány kissé deformált, átmérője 65 és 55 mm, vastagsága 4 mm, végeinél 9 ill. 8,2 mm. Súlyja 38,4 gr. (6. ábra 34., 11. ábra 2.)

A 2. számú karperec átmérője 63 és 53 mm, vastagsága 4,5 mm, végeinél 7,9 mm, ill. 7,5 mm. (6. ábra 33., 11. ábra 1.)

11. *Gyűrű*. In situ került elő 1-1 példány mindkét kézről. Az a) példány sima, ezüst pántgyűrű, kis kerek ezüstlap fejjel. A karika átmérője 18 mm, a fejlapé 8,5 mm. (6. ábra 36., 11. ábra 4.)

A másik gyűrű sima pántkarikája, a gyűrű fejrésze alatt, kissé kidudorodik. Ezüst. A követ tartó, felhajtott szélű kerek rekesznek csak töredéke maradt meg, a benne levő kő elveszett. A karika átmérője 19 mm, vastagsága 1 mm. (6. ábra 37., 11. ábra 3-3/a.)

12. *Tükör*. A bal térd mellett in situ találták, hátlapjával felfelé. Bronzból öntött, tűzózású, ép példány. Pereme egy helyen öntéshibás, előlapjának ónozása kis részen javított. Hátlapját kettős koncentrikus körben nyolc sugár osztja. A belső kör közepén található a kissé kiálló, átfúrt fül. A tükör átmérője 54 mm, vastagsága 3 mm. (6. ábra 35., 11. ábra 5.)

13. *Gyöngy*. A bal lábfej mellett került elő 6 db különböző anyagú gyöngy: két hengeres borostyán, átmérőjük 18 és 11 mm. (6. ábra 38-39., 11. ábra 6-7.)

Két sötétkék-piros-sárga-zöld színű virágokkal díszített -, üvegyöngy. Méretük 12x11 mm. (6. ábra 40-41., 11. ábra 8-9.)

Két nyolcszögű középkék üvegyöngy. Az egyik ép, mérete 6x7 mm. (6. ábra 42., 11. ábra 10.) A másik darab töredék. (6. ábra 43.)

14. *Ezüst lemez*. A gyöngyökkel és egy csontfésű (?) töredékével együtt kerültek elő.

Egyenlő szárú háromszög alakú ezüstlemezből kettéhajlított, előlapján kis kerek fejben végződő díszlemez. Három darab került elő. Szélüket a hátoldalról kiütött poncolt pontsordísz keretezi. Mindhárom lemez között bőrt találtunk, de az egyik darabnál sem éri el a szélesebbik részt. A bőr és a lemez között ily módon kihagyott rész alkalmassá vált bőrszűj, vagy fonal befogadására.

A kerek végek közepét átütő szegeccsel rögzítették fel a díszeket. A legépebb példány hossza 32 mm, szélessége 17 mm, a kerek végen 8 mm. (6. ábra 44–46., 11. ábra 11.)

15. *Fésű*. Kétoldalas sűrűfésű lehetett, amelyből csak a háromrétegű középrész maradt meg, vetemedett, töredékes állapotban. Díszítés a lepusztult csontfelületeken nem látszik. Három bronzszeg fogja össze. Hosszúsága 61 mm, szélessége 13 mm. (6. ábra 47.)

A 2. számú sírban egy 50–56 éves nő nyugodott. Nyújtott helyzetű, közepes megtartású váza 215 cm mélyen került elő. A sír tájolása Ny–K. (2. ábra) Melléklete csak két ezüsttűből állott, amelyek a melltájon voltak.⁴

A két mm vastag ezüsthuzal kerekre kalapált fejben végződik. Sima, díztelen száruk végét hegyesre reszelték. A kerek fejek sérültek, de középtűt az átlukasztás kivehető. Hosszuk 60 ill. 61 mm. Az 1. sír aranytűivel ellentétben ezeket ruhába tűzte viselője.⁵ (5. ábra 18–19., 12. ábra)

Hasonló gazdag viseletű kora-népvándorláskori temetkezést Veszprém megye területéről eddig nem ismertünk. Az 1. sír gazdag ékszerkészlete mellett is meglepő, hogy a fibulák hiányoznak a sírból.⁶ A sokszögcsüngős arany fülbevalók, aranytűk és gyöngyök is inkább viselőjének társadalmi rangját, semmint ethnikai hovatartozását hangsúlyozzák, szinte nemzetközi viseletnek számító darabok.⁷

A sír felső részén, a váznál magasabban előkerült, nyakán besímitott ferde rácsmintás bögre analógiája igen széles körű, a Fekete tengertől Németorszáig. Eredetileg sem lehetett kizárólagos germán sajtóság a rácsmustra – mondja Alföldi.⁸

A nyak tájékán talált aranytűk – valószínű mindkettő –, olyan aranygyöngyfejú díshajtű volt, mint amilyeneket a római időkben is viseltek.⁹

Egyenesre vágott végük szinte kizárja, hogy ruhadíszként használták. A hármas aranycsövecskék elhelyezkedése csak feltételes, a többi gyönggyel való összefüggését nem ismerjük. Ha viselője két hajfonatot hordott, az abba tűzött hajtűk között felfűzve díszítették az elöl viselt hajfonatokat.¹⁰

A korallhengerecskékből fűzött nyaklánc több szemé hármasával összeragadva került elő. A hederslebeni 1. sír¹¹ nyaklánc (80 db édesvízi korall) is háromsoros volt, középtűt egy olyan kék üveggyönggyel, mint amilyen a mi sírunkban is előfordul. A hederslebeni sírban egy 18–20 éves fiatal nő torzított koponyájú váza nyugodott.¹²

A borostyán, üveg és pasztagyöngyöket a rómaiak éppolyan szívesen viselték nyakláncra fűzve, mint az V. századi nők is.

A négy gerezdelt, aranyozott ezüst gyöngy is római előzményű. Intercisából ismertek aranylemezzel borított dinnye alakú gagátgyöngyök.¹³

Az Apahidán (II.) előkerült bolygatott sír gyöngyei üreges, golyó alakú, sodrott huzallal díszített aranyból készített példányok. A szerzők affelé hajlanak, hogy kard, vagy kantárszíjon lehettek, de legvalószínűbb, hogy táskát díszítettek. Közvetlen analógiáját ők sem találták.¹⁴

3. ábra. Kapolcs. Az 1. sír bögréje
Abb. 3. Kapolcs. Das Töpfchen des 1. Grabes

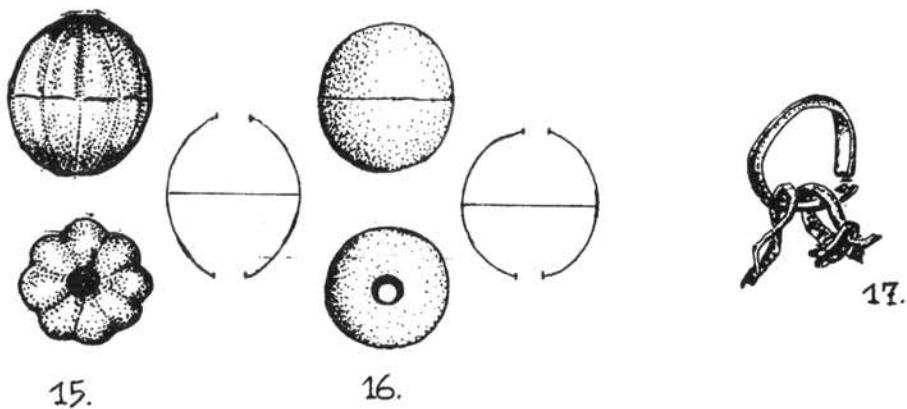
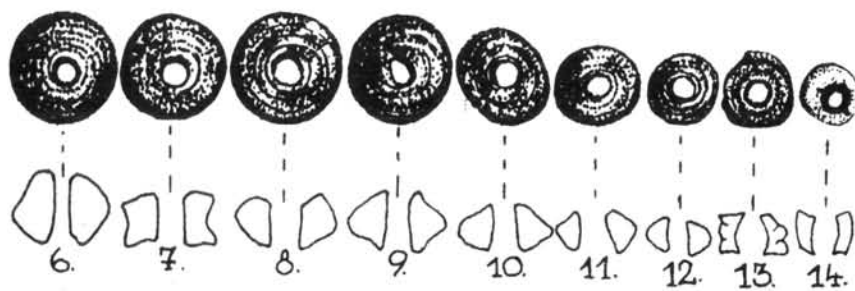
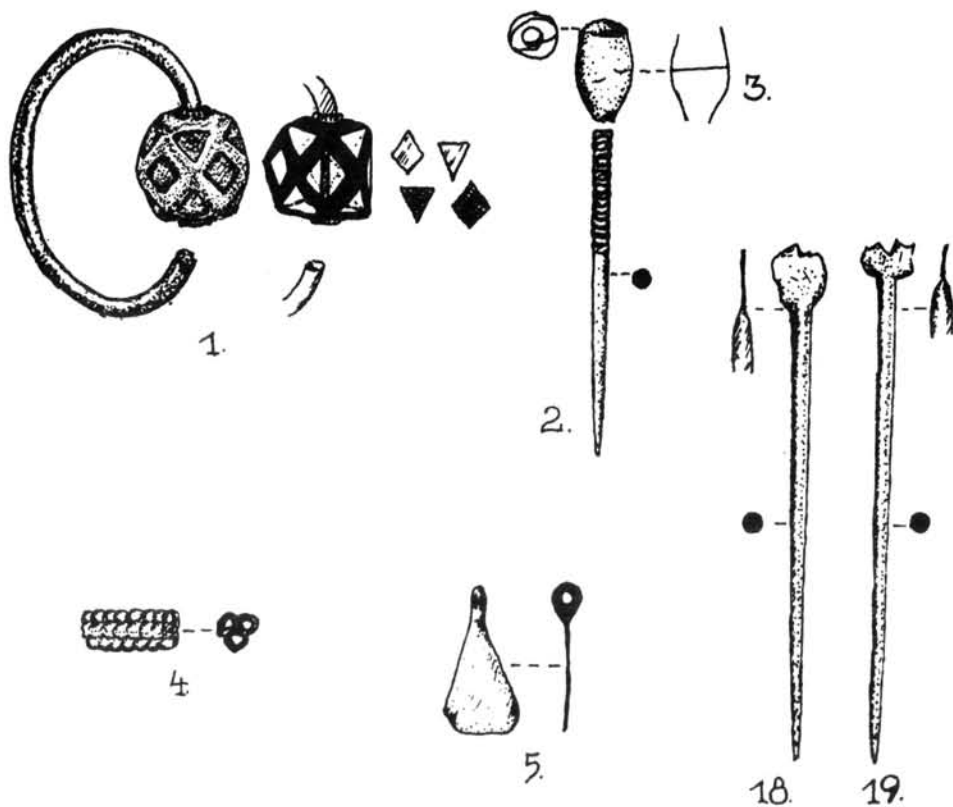
Megemlítjük, hogy a szilágysomlyói II. kincs aranykarperecének gerezdelt göbjei is hasonlóak.¹⁵

Az ezüst, balta alakú csüngő rontó hatalmak ellen védte viselőjét.¹⁶ A különböző germán törzsekhez¹⁷ a megelőző iráni lakosságtól jut el, nemcsak a forma, hanem a hozzá kapcsolódó babonás hit (óvó-termékenyítő varázsa) is.¹⁸

A kapolcsi 1. sír ékszerkészletének kiemelkedő darabja az aranyozott ezüst díszcsat. Hasonmása a Nagyvárad Guttmann téglagyár területén 1876-ban előkerült példánynak¹⁹, amelyet a gepida emlékmű egyik szép díszcsatjaként tart számon a szakirodalom.²⁰

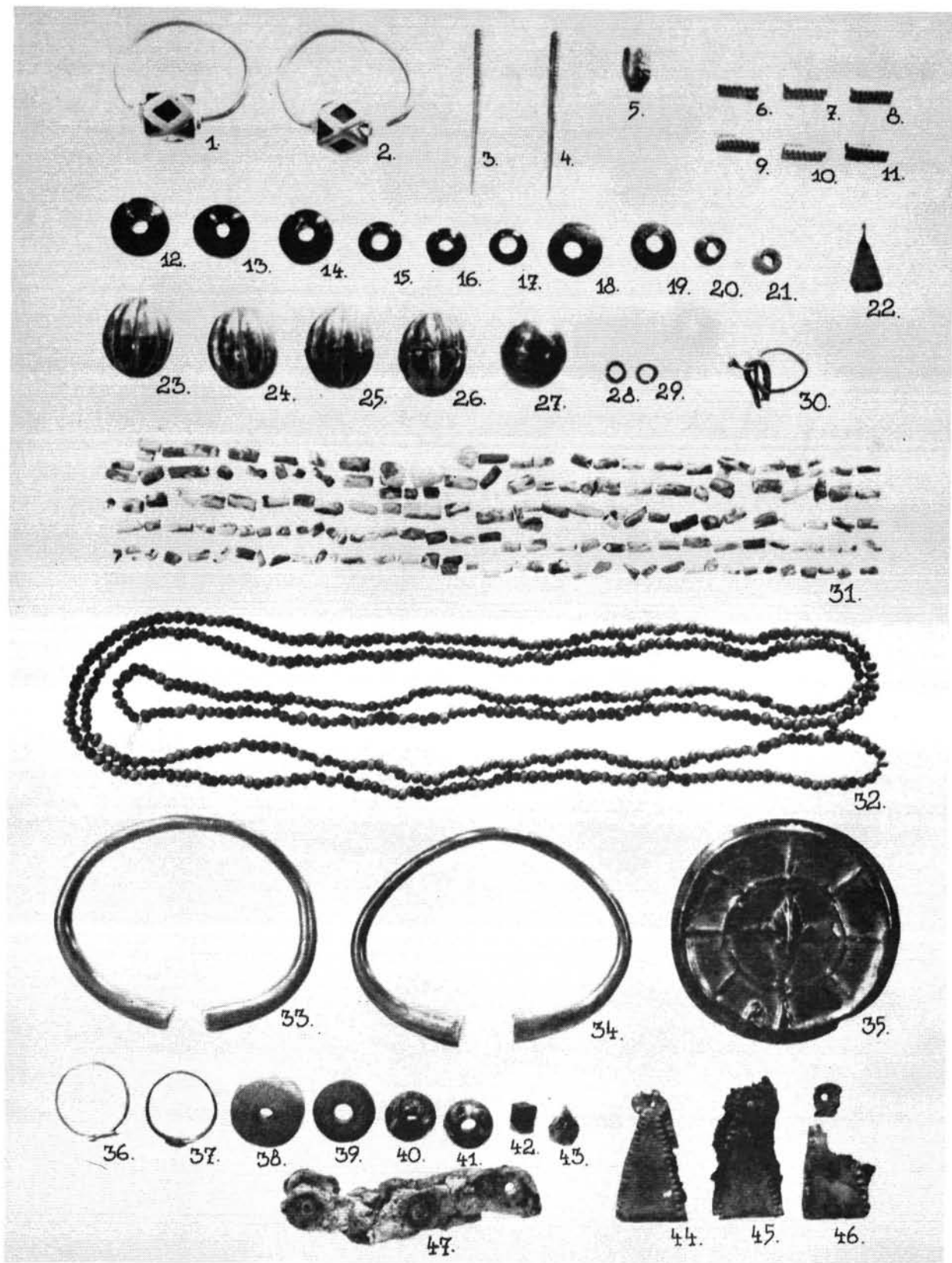

4. ábra. Kapolcs. 1. sír
Abb. 4. Kapolcs. 1. Grab

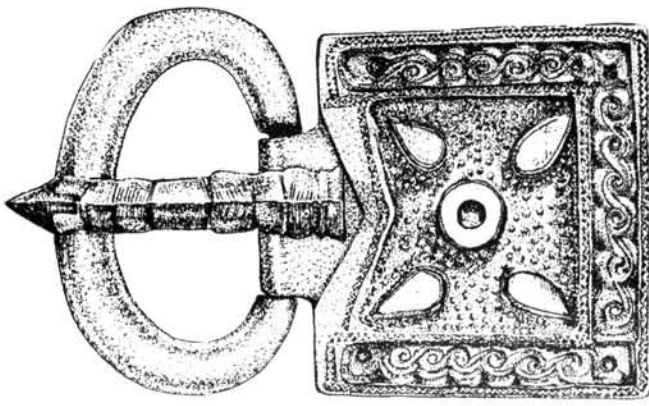

5. ábra. Kapolcs. Az 1. sír mellékletei: 1–17., a 2. sír mellékletei: 18–19. M = 1:1

Abb. 5. Kapolcs. Die Beilagen des 1 Grabes: 1–17., Die Beilagen des 2. Grabes: 18–19. M = 1:10

6. ábra. Kapolcs. Az 1. sír mellékletei
 Abb. 6. Kapolcs. Die Beilagen des 1. Grabes

M. 1 : 1

7. ábra. Kapolcs 1. sír. Az övcsat előlapja és tövise
Abb. 7. Kapolcs. 1. Grab. Der Dorn und die Vorderplatte der
Gürtelschnalle

A. Götze, aki az olaszországi díszcsatokat tanulmányozta²¹, elkülönített egy csattípust, ahol a csattest öntött keretét egy lemez zárja le a hátoldalon. A keret középmézőjét pedig rekeszekbe foglalt domború, vagy csiszolt gránátok, illetve üvegbetét díszítik.

Ugyanebben a csattípusban létezik egy változat, ezeken a csattüske felerősítési helyén a csatkeret díszítetlen. Az itáliai (olaszországi) csatok formája és díszítése a galliai (franciaországi), a Duna-menti és a Dél-orszországi gót emlékanyagéhoz hasonló.

A b) típus csattjait Götze osztrogótnak határozta meg. Bierbrauer, az olaszországi sír- és kincsletelekről írott összefoglaló munkájában²² biztosan a korai keleti gótokhoz köti a fent említett csatokat. Meghatározásuk nehézségeire ő is utal. A kapolcsi csattal ro-

kon a bresciai²³, a Firenze környéki²⁴, a Norciából²⁵ származó példány, a 2 ismeretlen lelőhelyű olaszországi²⁶, a Rajna vidék(?) -i²⁷ a Diergardt gyűjteményben levő²⁸, és a nagyváradi²⁹ csatok.

E két utóbbi mindazon meghatározó jegyeket hordozza, amelyeket a kapolcsi díszcsaton is megtalálhatunk.

A csattövisek bordadíszje, ill. tagolása³⁰ a Dunamedence öntött, négyszögletes keretű csattjaira jellemző az V. század utolsó harmadában.³¹

A tömör öntésű sima karperecek aranyból és ezüzből egyaránt szép számmal ismertek. A kapolcsi „deformált” karpereccel teljesen megegyező alakú a regölyi³² és a domolospusztai³³ példány.

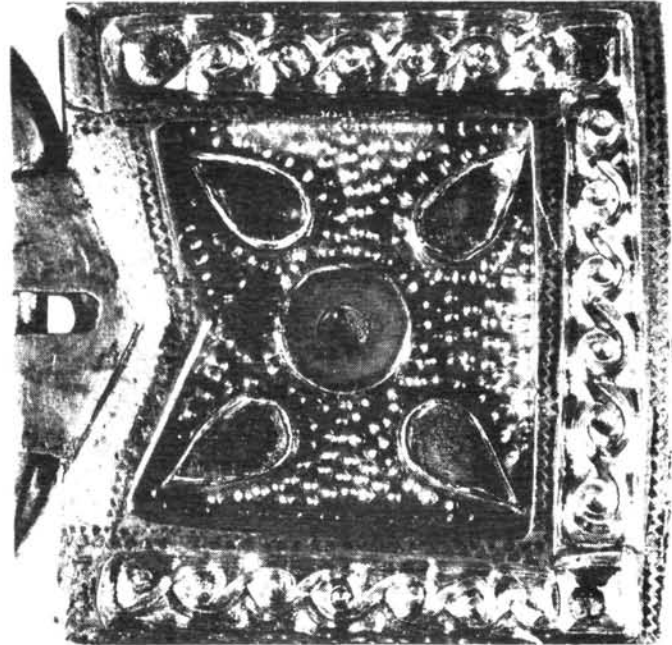
Ez utóbbit Dombay J. is kicsinek tartja. Valószínű ezt is, mint a kapolcsi darabot már kislánykortól viselték.

A gepidák éppúgy viselték, mint az alánok, vagy a keleti gótok.

Az ezüst pántgyűrűk egyszerű kivitelűek, talán bizánci tömegáru lehet.³⁴

A tükrökről Kovrig I. írt összefoglalóan³⁵. Jelen példány épsége miatt érdemem említést. Az V. században általánosan használták.

A bal lábfej mellett talált gyöngyök, fésű és ezüst díszek alapján kis bőrtarsolya is lehetett az elhunyt-nak. Szélét 6 db gyöngy díszítette.³⁶ Az ezüst lemezeket is elképzelhetjük a táska díszének oly módon, hogy a meghajlított lemezek csipesz-szerűen közrefogták annak szélét, félkörös fejükkel lefelé.³⁷

8. ábra. Kapolcs. 1. sír. Részlet a díszcsat előlapjáról (Nagyítás)

Abb. 8. Kapolcs. 1. Grab. Detail von der Vorderplatte der Schmuckschnalle (vergrößert)

A fejrészt egy szegeccsel aztán a bőrhöz rögzítették. A lemezke meghajlított része a tarsoly pereménél feljebb állt, így a lemezek közé fűzhatték az összehúzásra szolgáló fonalat. A lemezek vékonysága miatt bőrszjra nem gondolhatunk.

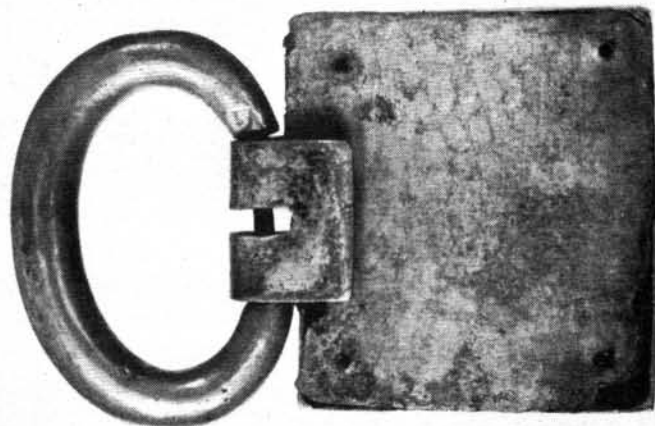
Mivel a díszlemezkek a lábfejnél kerültek elő, cipőhöz is tartozhattak. Ez esetben a cipők hasítékának szélén cipőfűzőlyukként alkalmazhatták.

A 2. sírból csak egy pár ezüst ruhatű került elő. Kerek kalapált fejrészüik sajnos töredezett, hiányos. Az analógiák alapján vagy ívelt csőrű madárfejben³⁸, vagy egyszerű, kerek, átlukasztott fejben végződött.³⁹

A két sírban talált mellékletek közül egyik sem utal a vázak nyugat–keleti tájolásán kívül viselőik keresztény voltára.⁴⁰

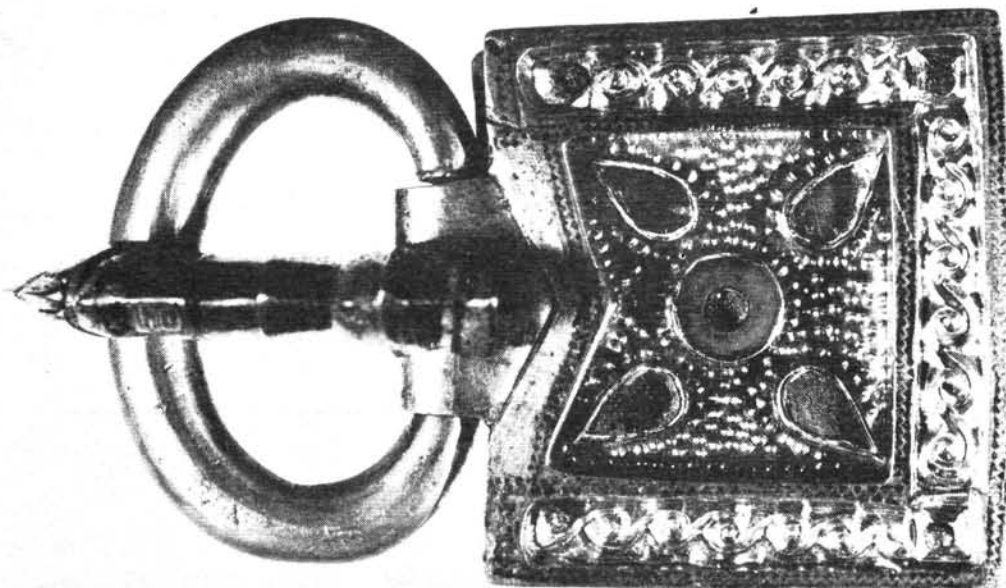
Bár a 2. sírban nyugvó nőnek elég egyszerű melléklete volt az 1. számúéhoz viszonyítva, a sír mélysége, kis mértékű koponyatorzítása és a két nő rokoni kapcsolata inkább egy nemesi udvarház temetkezőhelyét, semmint a nemesasszony és szolgálója ismert variánsát példázza. (Persze ennek lehetősége sem kizárt a fel nem tárhatott kert területén.)

Az előkerült ékszerek zöme általánosan használt „divatcikk” az V. század folyamán. Fibulák hiányában csak a díszcsat nyújt lehetőséget a leletek datálására. A kapolcsi csat azonos műhelyben készült a nagyváradival, és valószínűleg az ismeretlen itáliai töredékkel is. Koruk az V. század utolsó harmada. Valószínű, egy itáliai műhely néhány alkotása (gót vagy Odoaker-kori?)⁴¹ jutott el a Duna-vidék különböző népeihez.

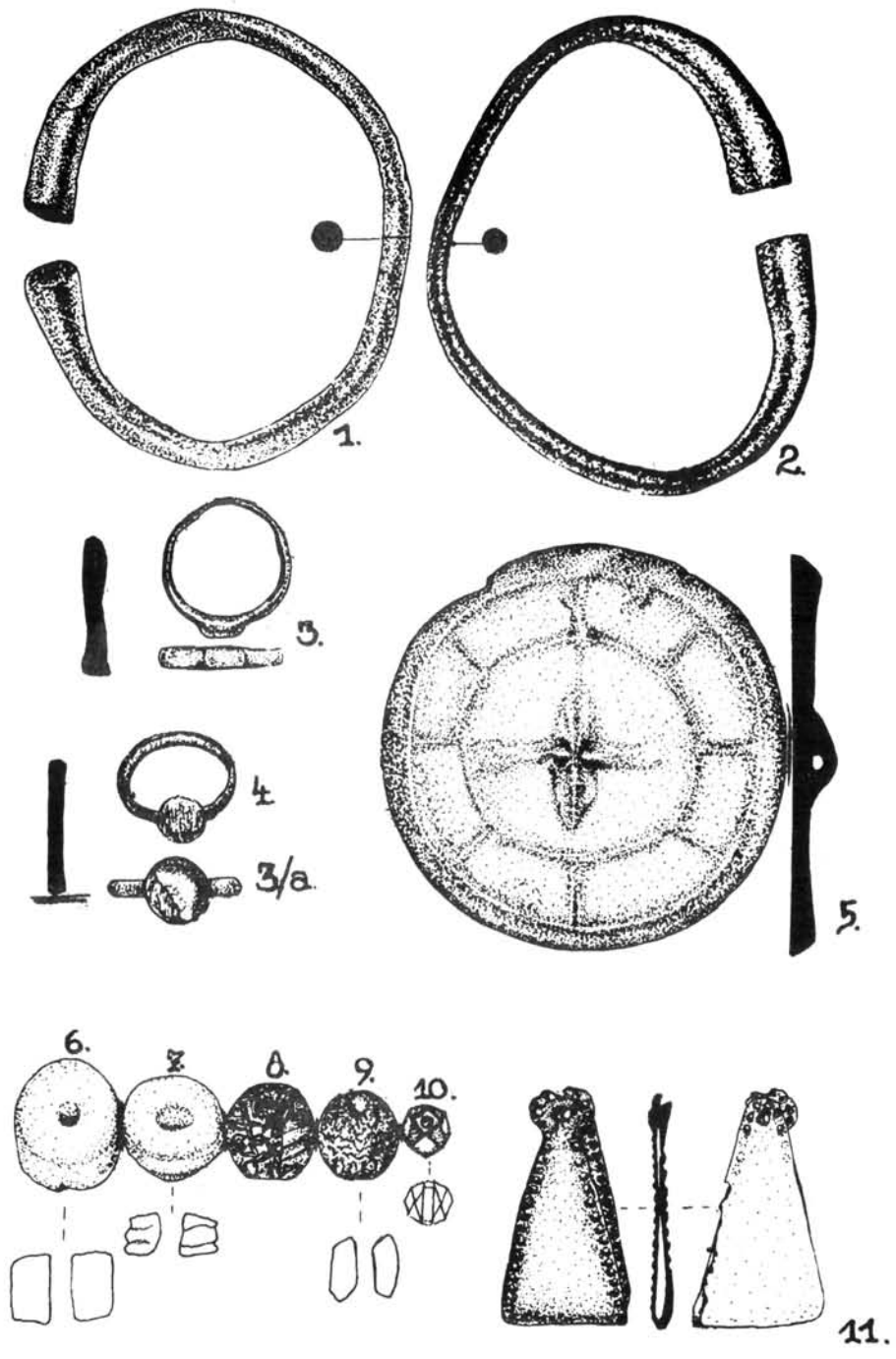

9. ábra. Kapolcs. 1. sír. A csat hátoldala
Abb. 9. Kapolcs. 1. Grab. Die Hinterplatte der Schnalle

Ilymódon a kapolcsi leletek nemcsak Veszprém megye⁴², de Pannonia V. század második felének keleti germán emlékéanyagát is örvendetesen gyarapították.

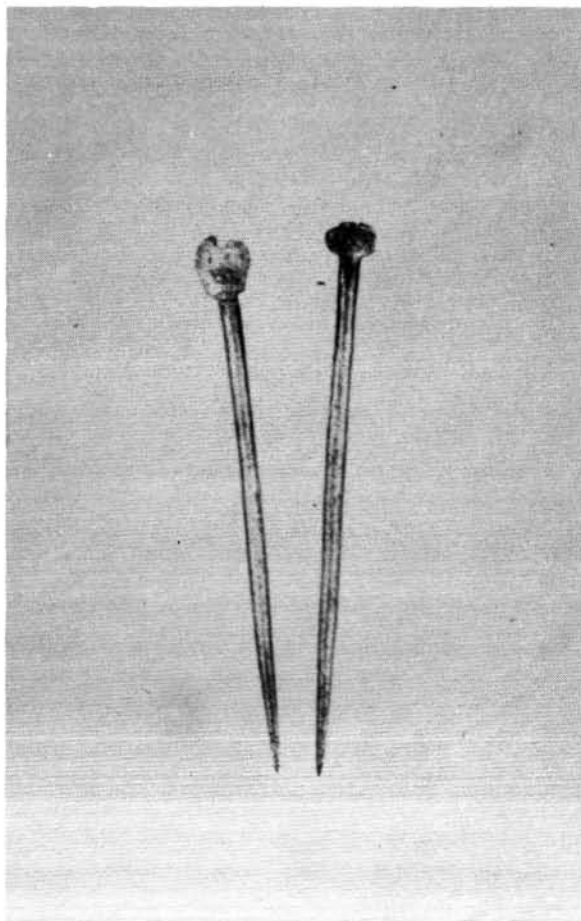
10. ábra. Kapolcs. 1. sír
Abb. 10. Kapolcs. 1. Grab

11. ábra. Kapolcs. 1. sír mellékletei. M = 1 : 1
 Abb. 11. Kapolcs. Die Beilagen des 1. Grabes. M = 1 : 1

WÖLKERWANDERUNGSZEIT

1. Kralovánszky Alán leletmentési jelentése. Arch Ért. 107 (1980).
2. KRALOVÁNSZKY A.: Másfélezer éves gazdag sírok kerültek elő Kapolcson. Napló (Veszprém) 1979. VIII. 23.
3. ÉRY K.: Ötödik századi csontvázleletek Kapolcsról. VMMK 15–16 (1981)
4. Itt is köszönetet mondok a sírok feltárását végző Kralovánszky Alánnak, hogy a leletegyüttes tudományos feldolgozását és publikálását átengedte.
5. Megköszönöm az ékszerek vizsgálatát végző Szvetnik Joachimnak útmutató szakvéleményét.
6. BÓNA I.: A középkor hajnala. Bp. 1974. 71. A langobard nők jegyajándékként kapták a fibulát. A kapolcsi fibulák hiánya, és a nő fiatal kora megengedi azt a feltevést, hogy hajadonként hunyt el.
7. BÓNA I.: A népvándorlás kora Fejér megyében. Fejér megye története az őskortól a honfoglalásig 5. Székesfehérvár, 1971. 227 (11).
8. ALFÖLDI A.: Leletek a hun korszakból és ethnikai szétválasztásuk. ArchHung. 9. 1932. 44.
9. B. SEY K.–KÁROLYI M.–SZENTLÉLEKY T.: A balzsameggyesi ékszer- és éremleret. ArchÉrt. 98. 1971. 195.
10. R. ALFÖLDI M.: A rábakovácsi római ékszerlelet. FA. 6. 1954. 62.
A rábapordányi leletben a szőlőlevél alakú csüngőket is 10 mm hosszú aranycsövecskék taglalják, de egy lemezből készültek. ALFÖLDI op. cit. 38. X. t. A granadai nyaklánc aranycsövei kétlyukúak.; ÅBERG, N.: Franken und Westgoten in der Völkerwanderungszeit. Uppsala 1922. 207. 302/b kép.
11. SCHMIDT, B.: Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteldeutschland. Katalog. (Nord- und Ostteil) Berlin 1975. 59. 170. T. 1. f–g.
12. SCHMIDT op. cit. 12. A lelet korát a II/a periódusba sorolva, 450–480 közé datálja.
A Bugac-pusztaházi sírban H. Tóth Elvira talált korall gyöngyöket. ArchÉrt. 97. 1970. 313.
13. Intercisa II. ArchHung. XXXVI. 1957. LXXVIII. t. 13.
14. HOREDT, K.–PROTASE, D.: Das zweite Fürstengrab von Apahida. Germania 50. 1972. 208–209. 35. T. 4–6. 4. T. 1–3.
SCHMIDT, B.: Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteldeutschland. Halle 1961. 55. T. k.: a reudeni 6. sírban az apró üvegyöngyosoron is van egy gerezdelt, és három sima, két fölgömbből forrasztott fémgöngy.
15. HAMPEL J.: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. I–III. Braunsweig 1905. III. 28. kép.
16. BÓNA op. cit. 1974. 76.
17. PÓSTA B.: Régészeti tanulmányok az Oroszföldön. Budapest–Leipzig 1905. 438. 246. kép, 513. 285. kép 22–23. V. ö. KOVRIG I.: A tiszalöki és mádi lelet. ArchÉrt. 78. 1951. 113–114.
18. GEBERS, W.–HINZ, H.: Ein Körpergrab der Völkerwanderungszeit aus Bosau. Offa 34. 1977. 5–15. 4., 8., 12. kép. 31–32. 13. kép., erre a cikkre Bóna István hívta fel figyelmemet, amelyért itt mondok köszönetet.
19. HAMPEL J.: A nagyváradi lelet. ArchÉrt. 14. 1880. 79–81.
HAMPEL J.: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. I–III. Braunsweig 1905. II. 662. A csat jelenlegi helye: Baltimore, Walters Art Gallery. Lsz.: 57.664. Közli: ROSS, M. C.: Arts of the Migration Period in the Walters Art Gallery 1961. 50. 13/a kép.

12. ábra. Kapolcs. A 2. sír tűi
Abb. 12. Kapolcs. Die Nadeln des 2. Grabes

20. CSALLÁNY D.: Archäologische Denkmäler der Gepiden im Mitteldonaubecken. ArchHung. 38. 1961. 108–109. CCVIII. T. 2. kép.
21. GÖTZE, A.: Gotische Schnallen. Berlin 1907., ÅBERG, N.: Die Goten und Langobarden in Italien. Uppsala 1923. 2–13.
22. BIERBRAUER, V.: Die ostgotischen Grab- und Schatzfunde in Italien. Biblioteca degli „Studi Medievali“. VII. Spoleto 1975. 145–152.
23. BIERBRAUER op. cit. LII. T. 3. Keretének formája megegyezik a kapolcsiéval, de a vésett spirálminta ezen még nem szerepel.
24. BIERBRAUER op. cit. LIII. T. 5.
25. BIERBRAUER op. cit. LIV. T. 1–2. kép.
26. BIERBRAUER op. cit. LXXVII. T. 4. középső lemez poncolt díszű. A LXIII. T. 3. kép csat középlemezét díszítő rekeszek formája megegyezik a kapolcsi csatéval, de a csepp alakú rekeszek csúcsa nem a sarkok, hanem a középrekesz felé irányul.
27. BIERBRAUER op. cit. LXXX. T. 3. kép csatját a szerző olaszországi darabnak tartja.
28. BIERBRAUER op. cit. 145. LIII. T. 3.
29. BIERBRAUER op. cit. 145. LXXXII. T. 2.
30. BIERBRAUER op. cit. Pl. a krainburgi LXIX. T. 2., a dessanai IX. T. 1., és a picenumi XLIX. T. 4. csat tövisén.
31. BIERBRAUER op. cit. 146.

32. MÉSZÁROS GY.: A regölyi korai népvándorláskori fejedelmi sír. ArchÉrt. 97. 1970. 75. 12. kép 2.
23. DOMBAY J.: Die gotische Grabfund von Domolospuszt. 122. A domolospusztai gót sírlelet. JPMÉ. 1. 1956. 130. XVII. T. 1–2.
34. HOREDT, K.–PROTASE, D. op. cit. 211. A politikai viszonyok miatt a Kárpát-medence keleti germán népei csak 453 után kerültek kapcsolatba Bizánccal.
35. KOVRIG op. cit. 116., KOVRIG I.: Nouvelles trouvailles du Ve siècle découvertes en Hongrie. ActaArchHung. 10. 1959. 209–225. III. T. 4.
36. Az apahidai II. fejedelmi sírban talált táska szélét almandin gyöngyök díszítették. HOREDT–PROTASE op. cit. 202–203. 47. T. 20–26.
37. A szilágysomolyói II. kincs csészéjének széldíszje is hasonló. HAMPEL op. cit. III. 30. t.
38. Ókér. DIMITRIJEVIČ, D.–KOVAČEVIĆ, J.–VINSKI, Z.: Zmajev. Seoba Naroda. Zemun 1962. 65. I. t. 3.
39. SCHMIDT, B.: Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteldeutschland. Katalog (Südteil) Berlin 1970. 95. 105. kép 3. b–d. (Honorius éremmel együtt kerültek elő. Köszitz–Neustadt, Pößneck str), CSALLANY op. cit. 235. CCXV. T. 1.
40. BÓNA I.: Eugippius: Vita Sancti Severini (Bevezetés és kommentár Eugippius, Vita Sancti Severini első magyar fordításához. Antik Tan. 16. 1969. 271.
41. BÓNA I.: Ein Vierteljahrhundert Völkerwanderungszeitforschung in Ungarn. (1945–1969.) Acta ArchHung. 23. 1971. 280.
42. BAKAY K.–KALICZ N.–SÁGI K.: Magyarország Régészeti Topográfiája 3. Budapest 1970. 68–69. 21. kép 1–4. Dabronc–Ötvöspuszt., BIERBRAUER op. cit. 59.

OSTGERMANISCHE FRAUENGRÄBER IN KAPOLCS

Im August 1979 hatte man in der Gemeinde Kapolcs (Kreis Tapolca) am Grundstück Kossuth Lajos-Strasse 88 während Fundamentierungsarbeiten ein Grab mit Skelett aufgedeckt. Während der Fundsicherung kamen aus dem 230 cm tiefen Grab reiche Schmuckstücke einer 15 bis 18 jährigen Frau zum Vorschein. Auf der rechten Seite des Kopfes – wahrscheinlich auf den Sarg gelegt – lag ein Näpfchen mit eingeglätteter schräger Gittermusterung. Auf beiden Seiten des Schädels fand man Ohringe aus glattem Golddraht mit Multigonen–Gehänge und Almandin–Verzierung. Die Halskette bestand aus 600 Stück blauen Breiperlen, 160 Zylinderkorallen, 3 grösseren und 4 kleineren blauen Glasperlen von abgeflachter Kugelform, aus einem zylindrischen Bernstein, aus einer roten und gelben Pastenperle, aus vier gelappten, vergoldeten Silberperlen und aus einer glatten Silberperle.

An der Kette hing ein Plättchengehänge aus Silber von abgerundeter Dreiecksform.

Die junge Frau mochte im Haar zwei Goldnadeln getragen haben, von der einen Nadel hatte man auch den Goldperlenkopf gefunden. Die Nadeln waren durch sechs querverrippte Dreifach–Goldröhrchen miteinander verbunden.

Ein hervorragendes Stück der Schmuckteile ist eine gegossene, vergoldete Silberschnalle von 9,1 cm Grösse. Der viereckige Rahmen wird an drei Seiten von tief eingemeisselten Spiralranken, die äusseren und inneren Randleisten durch dreieckige, mit den Spitzen nach innen zeigende Niello verziert.

Das Mittelfeld des Schnallenrumpfes ist von einer pentagonförmiger Silberplatte bedeckt. In der Mitte der Silberplatte befinden sich zwei kreisförmige Vertiefungen mit grünen

Beinscheibchen. An den Ecken befinden sich vier tropfenförmige, mit roten Glasplättchen verzierte Vertiefungen.

Die Rückseite des Schnallenkörpers wird durch ein glattes, quadratisches Silberblech abgeschlossen. Der glatte, gegossene Ring kann in einen zwischenkligen Halter eingehängt werden, welcher mit dem Schnallenkörper in einem Stück ausgegossen worden ist. Der Schnallendorn besitzt die Hausdachform, ist ein Hohlsilberguss, überagt den Ring und endet in einem Tierkopf. Der Tierkopf und der siebenfach geteilte Halsteil ist durch eingekerbte Nielloeinlagen, Feuervergoldung und ponzierte geometrische Muster verziert.

Von den Händen kamen je ein glatter, silberner Reifenring hervor. Neben dem linken Knie lag ein aus Bronze gegossener, feuerverzinnter, ganzer Spiegel. Die Rückseite des Spiegels ist in zwei konzentrischen Kreisen durch acht Radien geteilt.

Neben dem linken Fuss fand man zwei Bernsteine, zwei farbige Gläser mit Blumenzier und zwei achteckige blaue Glasperlen. An gleicher Stelle fand man die Mittelplatte eines Knochenkammes.

Ausserdem haben wir drei gebogene Silberbleche mit Lederresten dazwischen gefunden. Diese dienten zur Verzierung entweder der Ledertasche, oder der Schuhe der Frau.

Vier Meter vom Grab der jungen Frau fand man das Grab einer Matrone mit lediglich zwei Kleidernadeln aus Silberdraht von der Brustgegend.

Das Fundmaterial aus Kapolcs kann zu den ostgermanischen Andenken des letzten Drittels des V. Jahrhunderts gezählt werden.

Anschrift der Verfasserin: Margit Cs. Dax
Bakonyi Múzeum
H–8201 Veszprém